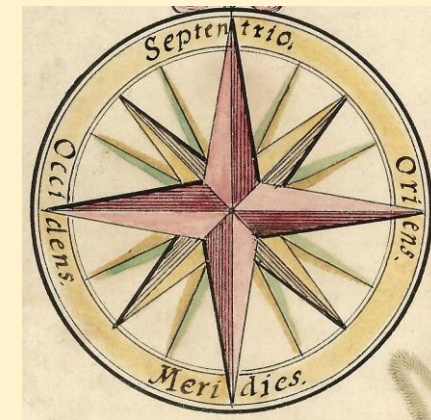

Mesél a térkép...

Nyáresti gondolatok Ruttkay Mihály 1763-as,
Dunamentét ábrázoló térképe alapján

Kézzel festett, régi térképek, mint a táj ábrázolásai

Ordasi alkotótábor, 2023. augusztus 1.
Lakatos Andor levéltárvezető, KFL

MIÉRT MESÉL?

- Jó alkalom: nyári esték, táborok és tábortüzek, csillagnézés – ilyenkor igazán emlékezetesek a történetek, a mesék
- Jó lehetőség: gondolatok, ismeretek kötetlen, élményszerű átadására
- Jó célok: elgondolkodtatás, reflexió (hiszel a mesékben? 19. sz. végi újjászületés az irodalomban)
- A forrásunktól sem idegen: meseszerű, allegorikus alak a sarokban...

A hand-colored map of the Tisza River region in Hungary. The map shows the Tisza River flowing from the top left towards the bottom right. Several settlements are marked with stylized building icons and labels: 'Madocsa' in the upper left, 'Patai' in the center right, 'Ordas' in the center, and 'Sz. Benedek' in the lower left. A large lake, 'Szilidi-tó', is located on the right side. The map is divided into various land parcels, some of which are hatched to indicate different types of land or ownership. The title 'Tisza' is written in large letters across the bottom. The map is oriented with North at the top.

- Térkép mint eszköz: hogyan jutok el A-ból B-be?
- Térkép mint forrás: változások, reláció felfedezésével, „miértekkel”
- Térkép mint tájkép: érzelmi kapcsolatot feltételez, határozott lépés a művészet, valamint a tájat művelő-gondozó-alakító ember felé
- Ki gépen száll fölébe... (Radnóti: Nem tudhatom)

Ki volt Ruttkay Mihály?

- A Ruttkay család Túróc vármegye egyik legrégibb tősgyökeres nemes családja, de az életút részleteiben mégis ismeretlen, feldolgozatlan
- Geometra, mathematicus, architectus...
- A hazai mérnökképzés hajnalán jelent meg a tevékenységével, főként az 1750-1760-as években
- 1763-ban Pest-Pilis-Solt vármegye Dunaparti részének felmérésére kapott megbízást

Arcanum Technológiák Blog Rólunk Kapcsolat Adatbázisok

Kézikönyvtár / Nagy Iván: Magyarország családai / KILENCEDIK KÖTET / Ruttkay család. (A. és F. ruttkai és nedeczei)

Ruttkay család. (A. és F. ruttkai és nedeczei)

Teljes szövegű keresés

Ruttkay család. (A. és F. ruttkai és nedeczei)

Túróc vármegyének egyik legrégibb tősgyökeres nemes családja. Az előttem fekvő hitelesített okmányok tanúsága szerint, melyeknek kivonatai a Bebek Imreféle turóczi lajstromban is olvashatók, kitűnik az, hogy a család gyök-eldődei (ezek egyike tán Devok) Turóc megyei Alsó és Felső-Rutka helységre még IV. Béla királytól (uralk. 1235-1270) királyi adományt vittek. Ezen adomány

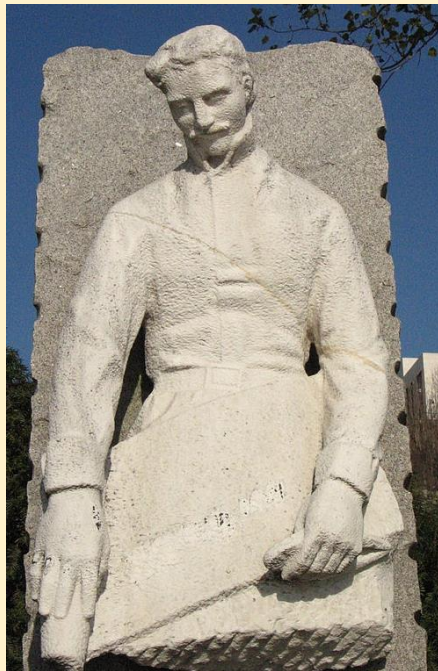
Mester és előfutár: Mikoviny Sámuel (1698-1750)

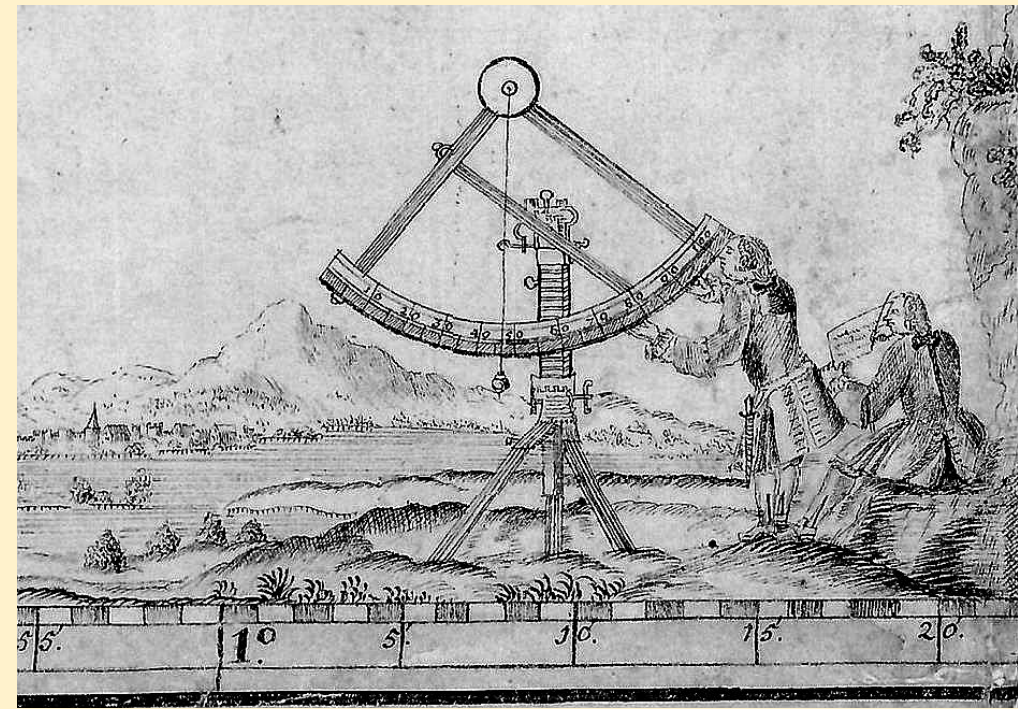
MIKOVINY
SÁMUEL

1700 - 1750

MÉRNÖK, TÉRKÉPÉSZ
A TATAI MOCSÁRAK LECSAPÓLÓJA
ÉS A Bányatisztképző Iskola
ELSŐ TANÁRA

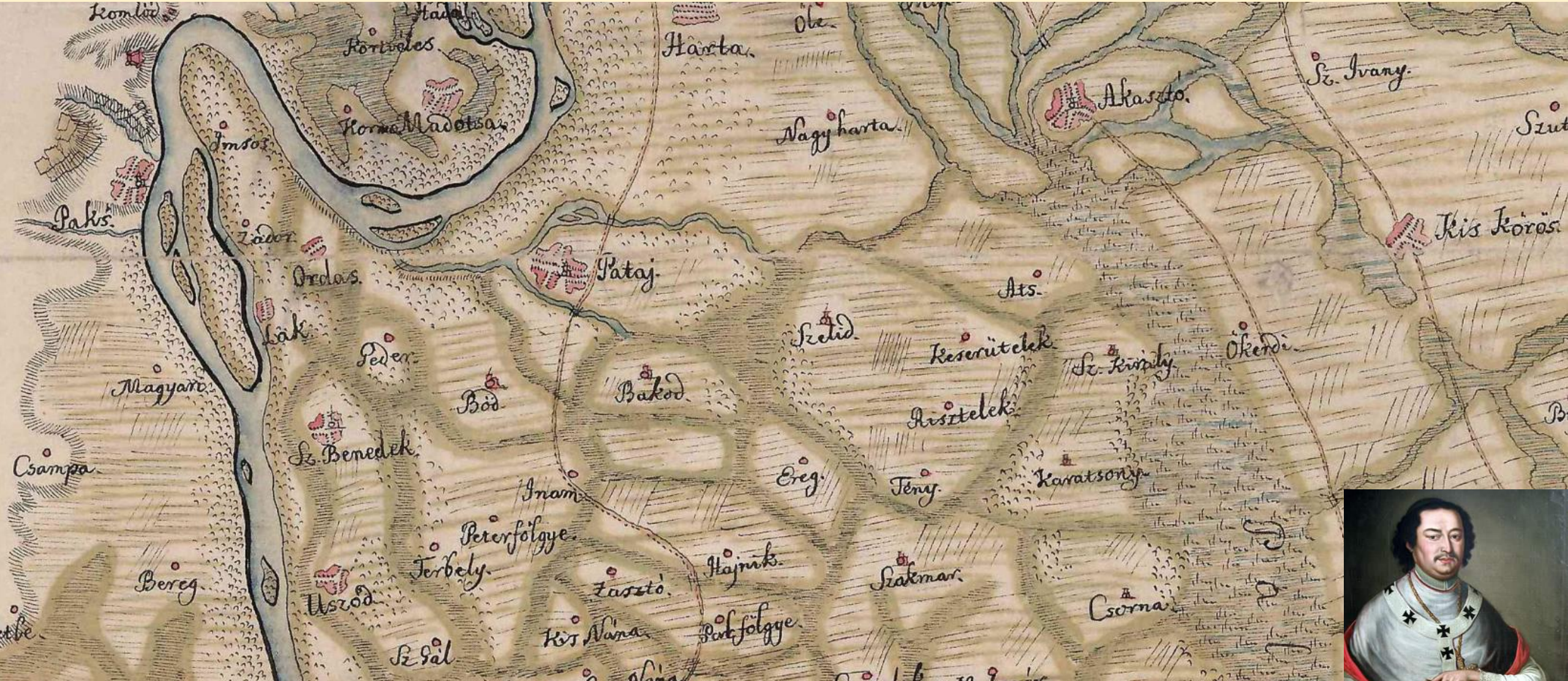

Sámuel Mikoviny
Architectus & Mathematicus.

- A magyar térképészet „atyja”, két nemzet (magyar, szlovák) büszkesége
- Elszegényedett nemesi család, evangélikus lelkész fia, a család barátja Bél Mátyás (Notitia Hungariae...), segítségével német egyetemeken tanul, munkát is kap
- 1735-től Selmecebányán, az első állami Akadémián (Bergschule) tanít, mérnökképzés, műszaki szakemberek (bányászat, kohászat, erdészek)
- Ő is bejárta a Dunamentét, és 1742-ben rajzot készített a Sárközről

Középpontban a Sárköz és a Dunamente (1742)

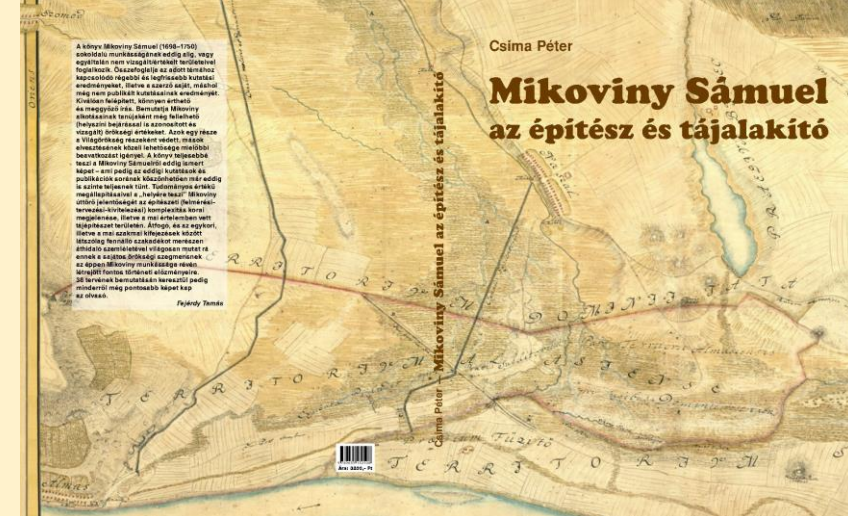
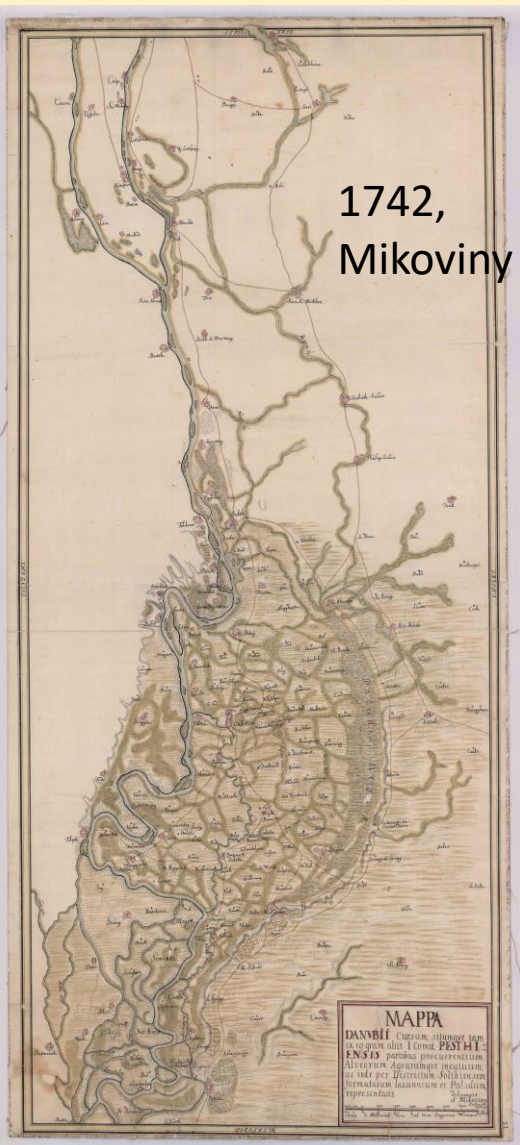
- Patachich Gábor érsek 1742-ben kért Mikoviny Sámuel-től szakvéleményt a terület hasznosításával kapcsolatban, a munka eredménye a Kalocsai Sárköz vízrajzi térképe

Középpontban a Sárköz és a Dunamente (1763)

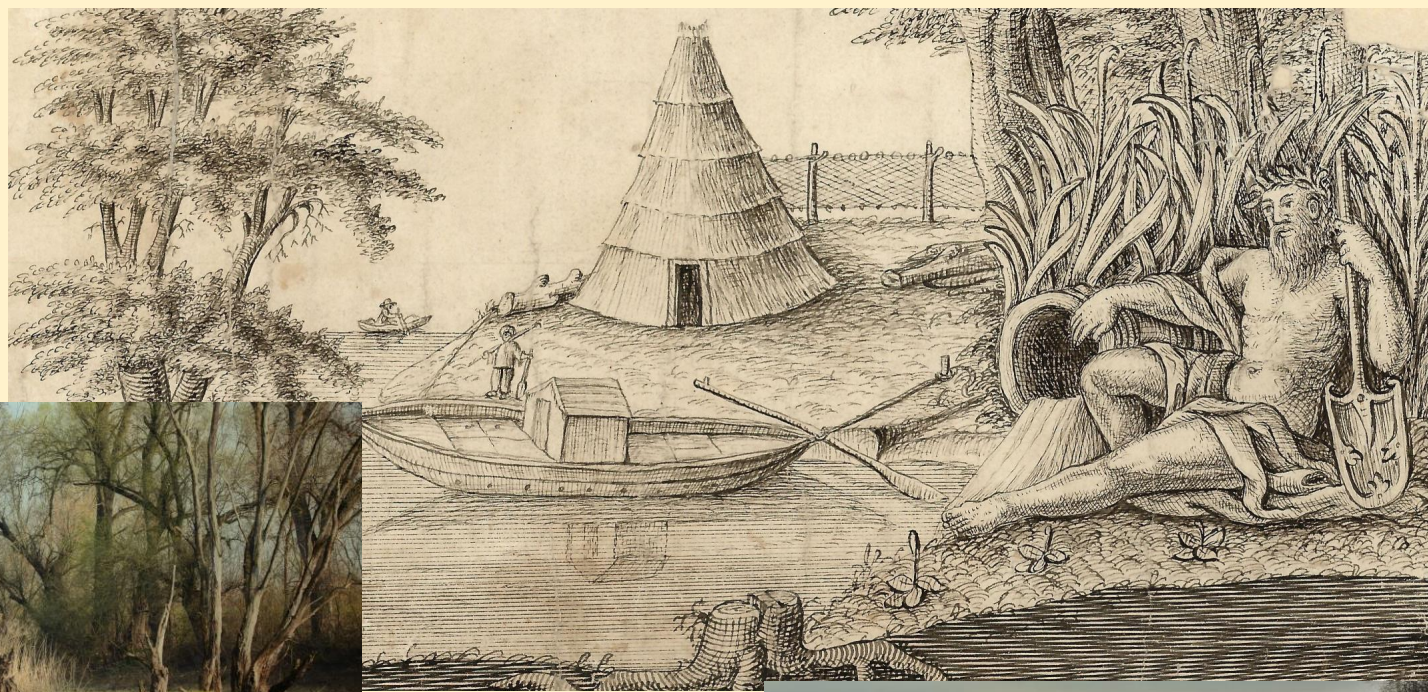
- 1763-ban Pest-Pilis-Solt vármegye adott megbízást Ruttkay Mihálynak, hogy a Duna bal partjára eső területeket felmérje, az eredmény egy igazán alapos, látványos rajz lett

Páratlan térképészeti forrásadottságok, elemzési lehetőségek a Kalocsai Sárközben

- A 18. század közepén, 20 év alatt két pazar, párját ritkító munka a kor legjobb szakembereitől – hasonló méretű-léptékű-kiviteli munkák más vidéken nem készültek, számunkra ismeretlenek
- Mi indokolta ezt a kitüntetett figyelmet? Mi volt a célja ezeknek a „felvételeknek”?
- Valójában fordulópontra jelentettek, egy állapotot rögzítettek, s a jövőt a vízvilág átalakítása (folyószabályozás, ármentesítés, „földéhség”, vagyis a szántóföldek gyarapítása) jellemezte
- Másfél évszázad alatt az itt ábrázolt táj gyökeresen átalakult, két évszázad múltán pedig szinte teljesen feledésbe merült...

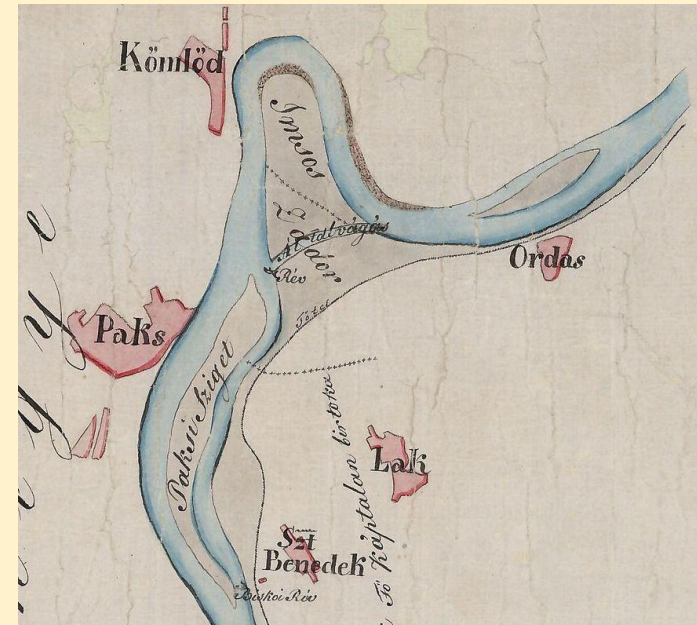
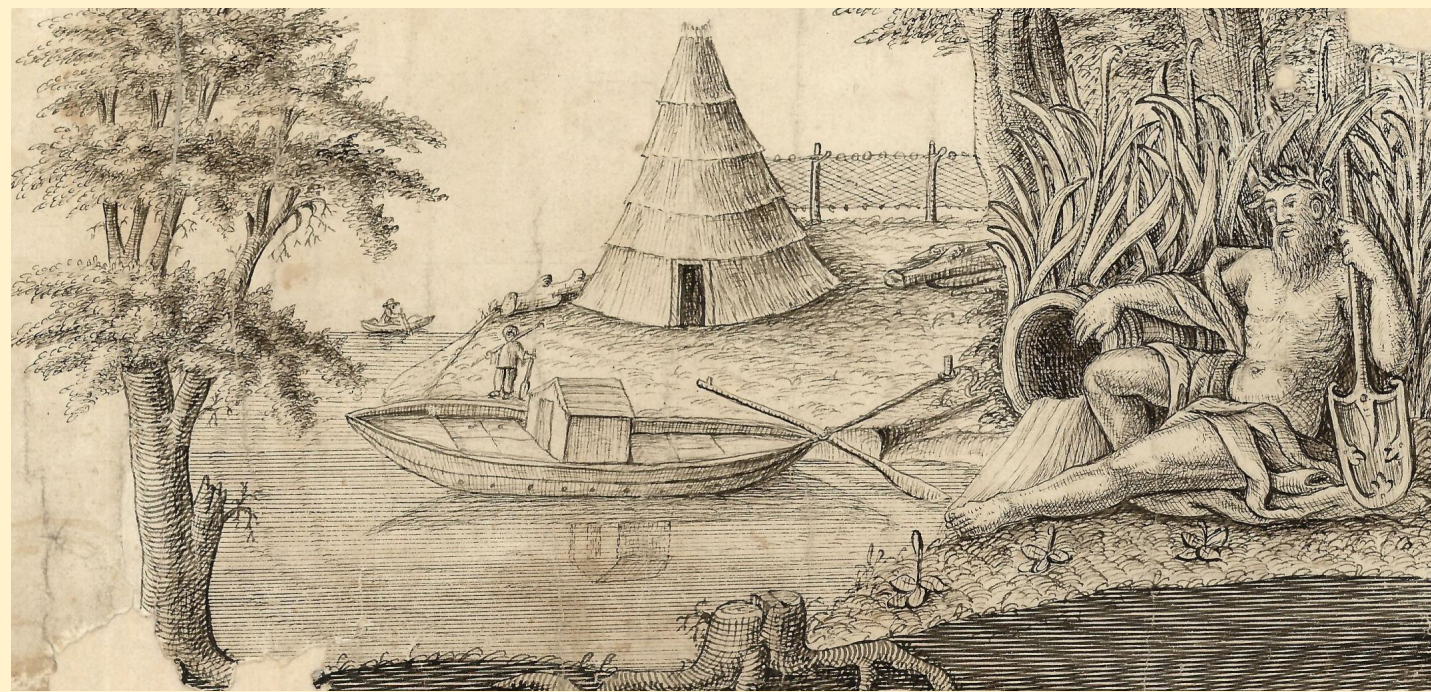
Észrevételek, megfigyelések

- Megrendelők és őrzőhelyek – fordított világ?
- Itt még a víz az úr (vízbőség, vízparti települések többségben, óriási Duna-ártér, tölgy erdőkkel, nádas és lápos területekkel, gázlók és fokok, halbőség, vadbőség, úthálózatot pótló vízhálózat) – később ármentesített szántók, gátaakkal „elvágtott” fokok, mára sajnos gyakran aszályos terület, megváltozott növényzettel – „fordított” világ?
- A régi világ lenyomata, máig látható-látogatható emléke Gemenc – az erdőgazdálkodás jövedelmezősége, prioritása védte meg az érseki uradalom részeként
- A még régebbi világ lenyomata a keleti határon lévő belső vizek, elláposodó folyó-ágak összefüggő világa, mely egy néhai „nagy sziget” körvonalait őrzi számunkra

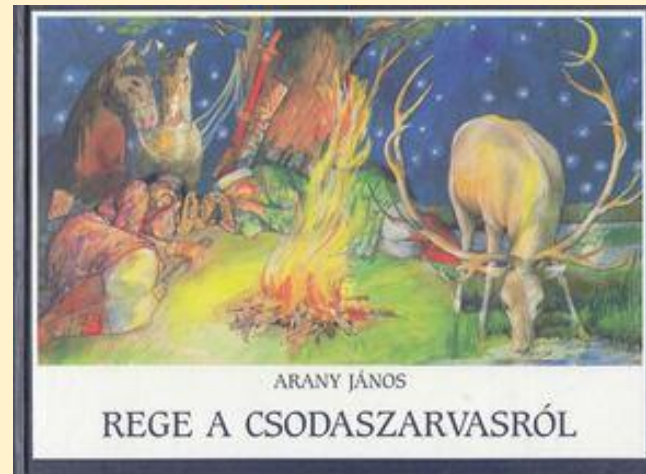
Mi történt? – mese a folyószabályozásról

- Haladó Ádám és Új Éva találkozásai Neptunusszal...

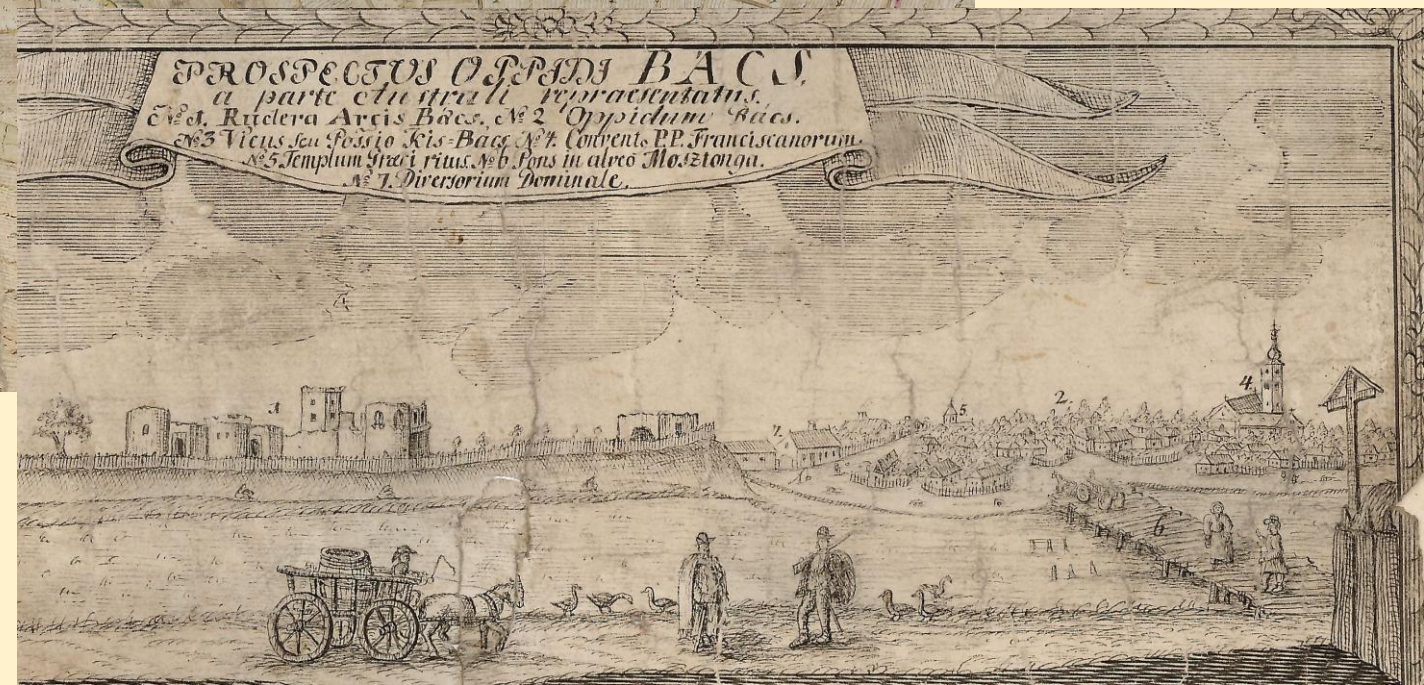
Mese az Árpád-kori nagy szigetről

- A Csepel-sziget északi részétől egészen Bajáig láthatóak az összefüggő belső Duna-ág elláposodó nyomai
- A Kárpát-medence közepén egykor a Duna ágai egy nagy kiterjedésű szigetet határoltak
- Kiváló természeti adottságok egy uralmi központ kiépítéséhez – fejedelem- és vezér nevek előfordulása a sziget településein (Taksony, Tass, Solt, Fajsz)
- A Sárköz akkoriban az ország szíve, kiváltságos népek lakták
- A kiváltságok maradványai a királyi Magyarországon: Kalocsa érseki rangja és a térség Fejér vármegyéhez csatolása a kora-középkorban
- Száll a madár ágrul ágra, száll az ének szájrul szájra...

Vadont s a Dont ők felverik
A Meóti kis tengerig;
Süppedékes mély tavaknak
Szigetére ők behatnak.

Kalocsa és Bács... (Kalocsa-Bács emléke)

- Ruttkay 1764-ben az érsekség bácsi uradalmának térképét is elkészítette, életképekkel (pl. falopás)
- Mosztonga – a belső, ámde fontos vízfolyások emléke, egykor Kalocsa-Bács vízi összeköttetésben

Források, hivatkozások

- Ruttkay Mihály: A Duna Pest megyei szakasza és a környező mocsarak vízrajzi térképe 1763-ban. KFL.VIII.2.a.No. 142 (183)
- Ruttkay (Karpe?) Mihály: Az érsekség bácsi uradalmának mezőgazdasági térképe, 1764. KFL.VIII.2.a.No.23. (30)
- A Duna vízrajzi térképe Kömlődtől Erősaljig, a környező erdőkkel, 1820. KFL.VIII.2.a.No.146.
- Tabella plagae controversae inter praedia dominii Gyulensis ... Kakucs Puszta, Szabadtká és Szentbenedek (Gyula határában), ill. Kétegyháza közti vitás határ - kéziratos, vászonra vont papír, színezett térkép, készítette nyedeczei és ruttkai Ruttkay Mihály, 1750 [MNL-OL S 82 - No. 190.] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, S 82 Károlyi család (18-19. sz.) S családi fondokból kiemelt térképek (17-20. sz.), S – Térképtár (Hungaricana portál) <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/29919/?list=b%27eyJmaWx0ZXJzljogeyJEQVRBQkFTRSI6IFsiTUFQUyJdLCAiU09VUkNFJjogWyJMVF9NT0wiXX0sICJxdWVyeSI6ICJSdXR0a2EifQ%27>
- Mikoviny Sámuel: A Kalocsai Sárköz vízrajzi térképe 1742. Mappa Danubii cursum situmque tam ex eo, quam aliis I. Comit Pesthiensis partibus... Országos Széchényi Könyvtár, https://mek.oszk.hu/06400/06422/html/viz_kalocsa/kalocsa1.htm
- Molnár Attila bajai fotós képei Gemencről (Gemenc ezer arca c. kiállítása 2017-ben)
- További információk: Lakatos Andor: Kalocsa kora középkori „erőteréről”, egy 18. századi térkép kapcsán. In: Laborator Assiduus. A 70 éves Zombori István köszöntése. Szerk.: Somorjai Ádám OSB, Bp. 2019. 141-147.o. <https://archivum.asztrik.hu/?q=content/5066>